

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

SAYI: 12, OCAK 2019

EKONOMİ

İŞ ENFLASYON
SİZ DOLAR ÖZ
LİK İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ GÜR
HUKUK PİYASALÜK
DEVLETİ
DIŞ GÜÇLER

**TÜRKİYE EKONOMİSİ VE
YENİ EKONOMİ PROGRAMI**
SORUNLAR VE POLİTİKA ALTERNATİFLERİ

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

Sayı: 12, Ocak 2019

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE YENİ EKONOMİ PROGRAMI

SORUNLAR VE POLİTİKA
ALTERNATİFLERİ

© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2019

*Bu çalışma Friedrich Naumann Vakfı'nın
katkılarıyla hazırlanmıştır.*

Özgürlük Araştırmaları Derneği

📍 Turgut Reis Cad. No: 15/4, Mebusevleri, Çankaya, Ankara

☎ (312) 213 24 00 ✉ info@ozgurlikarastirmalari.com

f ozgurlikarastirmalari 🐦 ozgurlikar

Tasarım ve Dizgi:

Eksi Kitaplar

eksikitaplar.com

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	5
2018 Yılında Türkiye Ekonomisinin Görünümü: Neden “Kriz” Tartışmaları Yapılıyor?.....	7
Buraya Nasıl Geldik?.....	10
Bundan Sonrası İçin Ne Bekliyoruz?.....	15
Krizden Çıkmak İçin Neler Yapılması Gerekir?.....	19
Yep Taahhütleri Krizden Çıkmak İçin Yapılması Gerekenler ile Uyumlu mu?.....	24

ÖNSÖZ

Türk Lirası, 25 Temmuz - 12 Ağustos 2018 tarihleri arasında %30'dan fazla değer kaybederek 2018 yılında dünyanın en çok değer kaybeden üçüncü para birimi oldu. Bu ani şok karşısında yeni hükümet ve ekonomi bakanı krize kapsamlı bir cevap vermek amacıyla “Yeni Ekonomi Programı” başlığı altında ülkemizin orta vadeli ekonomik hedeflerini ortaya koydu. Ardından da bir “Enflasyonla Mücadele Planı” açıklandı. Ne var ki, YEP’te ortaya koyulan hedeflerin ve alınması planlanan tedbirlerin bir kısmı piyasa aktörleri tarafından yeterli bulunmayarak eleştirilere maruz kaldı. Bu eleştirilerin en başında da sorunların yanlış tespit edilmesi ve uygulanacak yol haritasının detaylarının eksikliği ön plana çıktı. Başta bürokratlar ve akademisyenler olmak üzere ülkemizin saygın iktisatçıları, ekonomik sorunlarımızın bugün ortaya çıkmadığını ve uzun yıllardır süregiden politika tercihlerinin bir sonucu olduğunu, dolayısıyla da kısa vadeli müdahalelerle değil ancak daha temel yapısal reformlarla ekonomimizi istikrara kavuşturabileceğimizi sıkça dile getiriyorlar. Bir dizi sosyal, siyasal ve ekonomik reformu topluca hayata geçirerek ve istikrarlı bir şekilde uygulayarak bu problemleri kalıcı olarak çözebileceğimizi vurguluyorlar. Özgürlük Araştırmaları Derneği olarak biz de “yapısal reformlar” meselesini çok ciddiye alıyoruz. 2017 yılında tamamladığımız Türkiye’de Ekonomik Özgürlük Konferansı’nda bürokrat, iş insanı, akademisyen ve karar alıcıları bir araya getirerek Türkiye ekonomisinin “orta gelir tuzağı”nı aşabilmesi için bir dizi politika önerisi geliştirmiştik. Yeni Ekonomi Programı’nın açıklanması-

la birlikte, ÖAD Ekonomik Özgürlükler Merkezi, Ankara ve İstanbul'da iki adet PolitikSohbet toplantısı düzenledi. PolitikSohbet'lerde mümkün olduğu kadar farklı arka planlardan paydaşı spesifik bir kamu politikası veya reform alanını tartışmak üzere bir araya getiriyoruz. 03 ve 24 Kasım tarihlerinde düzenlenen toplantılarda akademisyenler, ekonomi yazarları, siyasi partiler, iş dünyası ve sivil toplum temsilcilerini bir araya getirerek geçirmekte olduğumuz ağır kriz ortamında alınması gereken tedbirlerin ne olduğunu ve Yeni Ekonomi Programı'nın yeterliliğini tartıştık. Bu çalışma, toplantılarda üzerinde durulan noktaların derli toplu bir özetini ve Yeni Ekonomi Programı'nın detaylı bir analizini içeriyor. Elinizdeki analiz bu toplantılarda serdedilen görüşlerin ve üzerinde uzlaşılan tespitlerin bir derlemesi niteliğinde olup, münhasıran düzenleyen kurumların görüşlerini yansıtmamaktadır. Bu çalışmanın kamuoyunda daha sağlıklı ve soğukkanlı bir tartışma ortamına ve politika yapım süreçlerine katkıda bulunmasını umuyor, çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen Prof. Dr. Murat Çokgezen ve Doç. Dr. Murat Öztürk'e, toplantılarda iş birliği yaptığımız Uluslararası Cumhuriyetçiler Enstitüsü ve Friedrich Naumann Vakfı İstanbul Ofisi'ne teşekkürü bir borç biliyorum.

Medeni Sungur
Genel Direktör

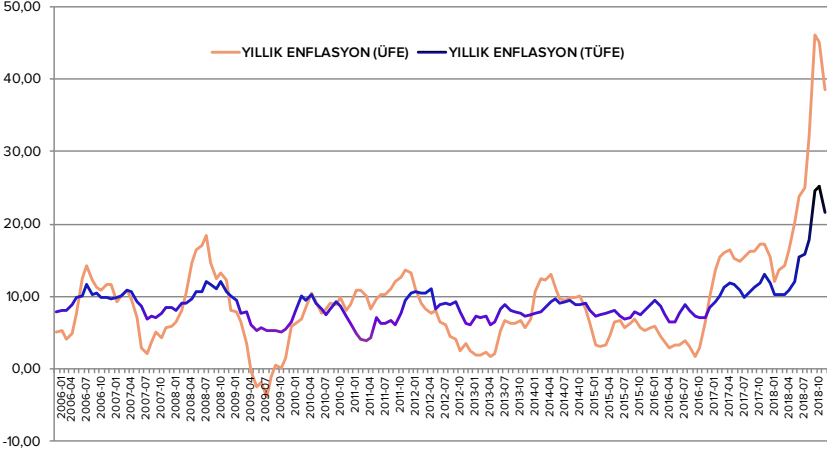
2018 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİNİN GÖRÜNÜMÜ: NEDEN “KRİZ” TARTIŞMALARI YAPILIYOR?

2018 yılında Türkiye'nin birçok ekonomik göstergesinde çarpıcı bozulmalar gözlemlendi. Çoğu iktisatçı bu durumu Türkiye'nin bir ekonomik krize girdiği ya da girişin eşiğinde olduğunun işareti olarak yorumladı. Hatta tartışmalar giderek ekonominin daha ne kadar kötüye gidebileceği üzerinde yoğunlaşmaya başladı. Bu göstergelerden biri fiyat istikrarının bozulmasıydı. 2000'li yıllar boyunca yaklaşık olarak %10 civarında seyreden ve tüketici fiyatlarındaki artışı ifade eden enflasyon oranı 2018 yılında hızla artarak %25'lere kadar yükseldi (Grafik 1).

Benzer eğilim üretici fiyatlarında da gözlemlendi. Ancak burada daha çarpıcı olan üretici fiyatlarının artış oranının 2017 yılı başından itibaren sürekli olarak tüketici fiyatlarındaki artış oranından daha yüksek olmasıydı. 2018 yılı sonlarına gelindiğinde aradaki fark iki kata kadar yükselmişti (Grafik 1). Bu, üreticilerin yükselen maliyetlerini ürettikleri malların fiyatlarına yansıtamıyor olmaları anlamına gelmekteydi. Bu durumda üreticiler için üç seçenek mevcuttu: (1) Daha az kar elde etmeye razı olmak, (2) zarar ettikleri için piyasadan çekilmek, (3) maliyet artışlarını fiyatlara yansıtma. Her üç seçenek de toplumsal açıdan negatif sonuçlara işaret etmekteydi.

2000'li yıllar boyunca yaklaşık olarak %10 civarında seyreden enflasyon oranı 2018 yılında hızla artarak %25'lere yükseldi

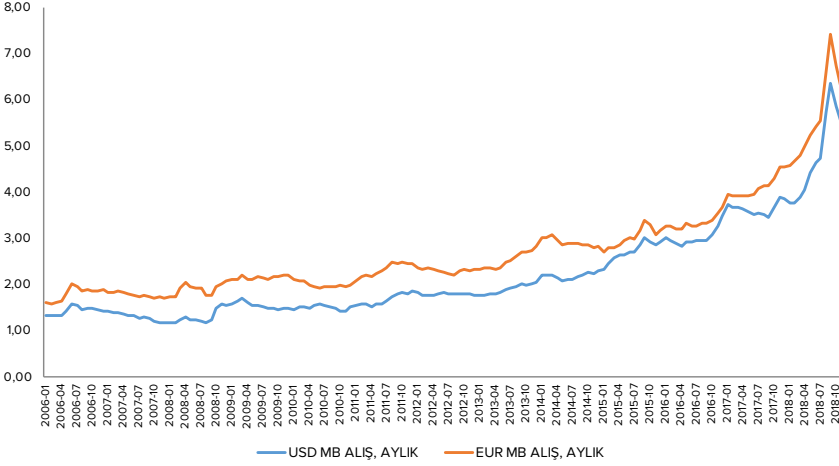
GRAFİK 1. 2006 - 2017 ARASI ENFLASYON VE FAİZLER (AYLIK VERİLER)

Enflasyondaki yükselişe paralel olarak faiz oranları da nominal olarak yükselmektedir. Yükselen kredi maliyetlerinin bir sonraki dönem enflasyon oranlarını etkilemesi kaçınılmazdır. Reel faizler ise daha farklı bir seyir izlemektedir. 2010 yılından itibaren mevduat faizleri oldukça düşük hatta negatif düzeyde seyretmektedir. Kredi faizleri ise reel olarak 2018 yılında son sekiz yılın en yüksek seviyesine ulaştı (Grafik1).

Ekonomi hakkında olumsuz yorumlara yol açan bir başka gösterge döviz kurlarındaki artış oldu. 2017 Eylül ayında 3,47 TL olan dolar kuru bir yıl sonra yaklaşık yüzde %80 artarak 6,37 TL'ye ulaştı. Daha sonra kur 5,44 TL'ye kadar gerilemiş olsa da bu değer yine de bir yıl önceki değerinin %40 üzerindedir. Benzer gelişmeler Euro için de geçerliydi (Grafik 2). Bu durum 2009 yılından bu yana kısa vadeli borcu 2 kattan fazla, uzun

**GRAFİK 2. NOMİNAL DÖVİZ KURLARININ GELİŞİMİ
(2006-2018 AYLIK)**

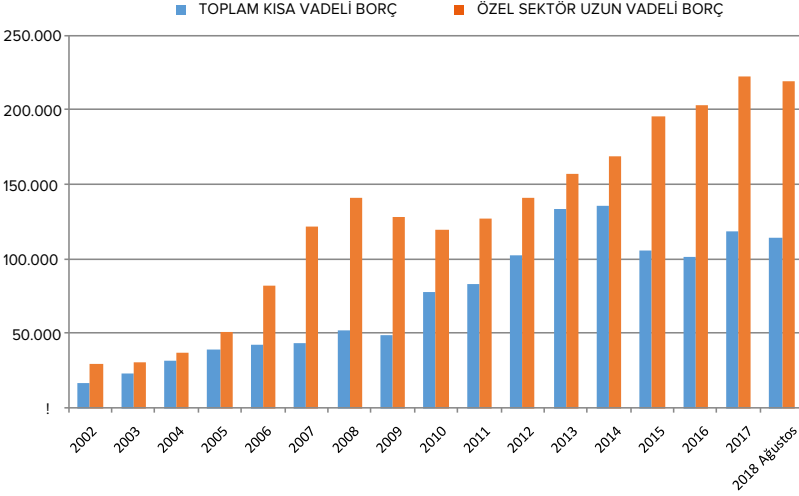

vadeli borcu yaklaşık olarak iki kat artmış olan (Grafik 3) Türk özel sektörü ve önemli ölçüde ithal girdilere¹ dayanan imalat sanayisi için yıkıcı etkilere sahipti. Birbiri ardına konkordato ilan eden şirket haberleri gazetelerde yer almaya başladı.²

1 Temmuz 2017 itibarıyla, ara malı ithalatının toplam ithalat içindeki payı yüzde 74 seviyelerindeyken, yatırım malı ithalatının payı yüzde 14 düzeyindeydi.

2 Bir iddiaya göre konkordato ilan eden şirket sayısı 3 bini geçmişti (<https://www.sozcu.com.tr/2018/yazarlar/nedim-turkmen/konkordato-ilan-eden-sirket-3-bini-gecti-2654564/>). Bazıları bu sayının abartılı olduğunu söylese de hükümetin konkordato ilanını zorlaştıran yeni düzenlemelere gidiyor olması (bu konuda bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/konkordatoya-yeni-duzen-41017180>) bu sayının endişe verici seviyelere ulaştığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

GRAFİK 3. ÖZEL SEKTÖR BORÇLARI (MİLYON DOLAR)

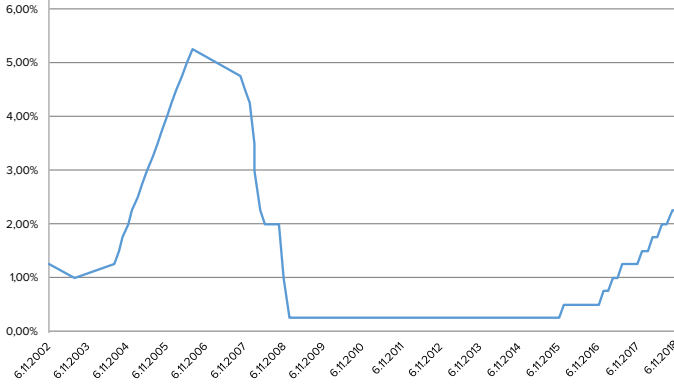

BURAYA NASIL GELDİK?

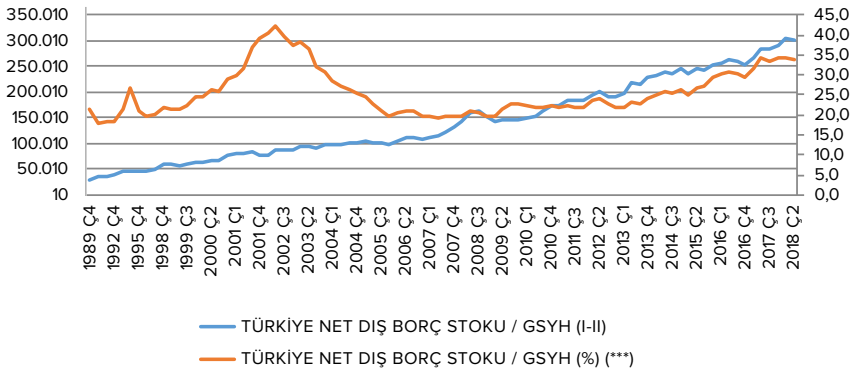
Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun en önemli müsebbibi olarak iktisatçılar, ABD Merkez Bankası'nın faiz oranlarını 2015 yılından beri sürekli yükseltiyor olmasını işaret etmektedirler. 2009 yılındaki küresel ekonomik krizden çıkmak amacıyla önce FED takiben ECB faiz oranlarını hızla düşürdü (Grafik. 4). Sıfıra yaklaşan nominal faiz oranları nedeniyle tüm dünyada birkaç yıl boyunca müthiş bir kredi bolluğu yaşandı. Bu bolluktan yararlanan Türkiye'de de dış borçların GSYİH'ye oranı son 15 yılın ek yüksek seviyesine ulaştı (Grafik 5).

Aslında bu sadece Türkiye'ye özgü bir durum değildi. ABD'deki (Buna AB ve Japonya'yı da eklemek gerekir) düşük faiz oranlarından başta Çin olmak üzere bütün gelişmekte olan ülkeler yararlandı ve bu sayede yüksek büyüme oranlarına ulaştılar. Diğer taraftan, kolay borçlanma olanakları bu ülkelerin borçlu-

GRAFİK 4. FED FAİZ ORANLARI

GRAFİK 5. DIŞ BORÇLAR (1989-2017)

luklarını da arttırdı. Gelişen piyasaların borçluluk oranları GS-YİH'nin yaklaşık %50'sine ulaştı ki bu 1980'den bu yana en yüksek seviyeydi.³

3 Global debt now worse than before financial crisis, says IMF, <https://www.theguardian.com/business/2018/apr/18/global-debt-now-worse-than-before-financial-crisis-says-imf>

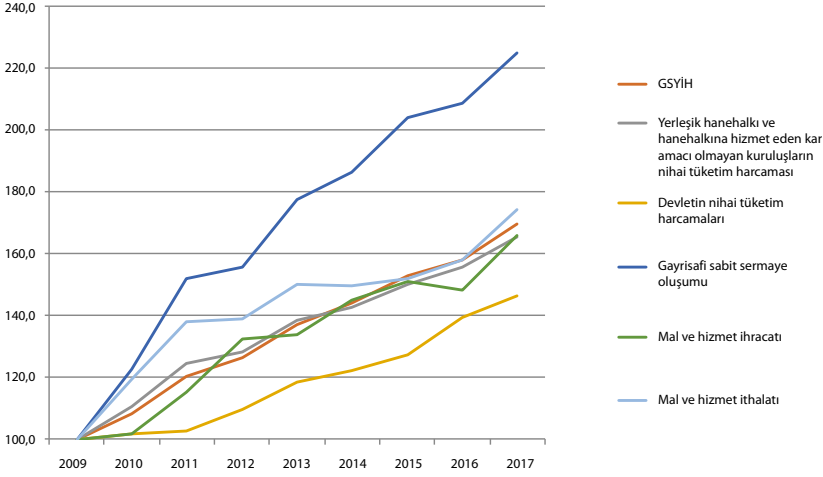
Düşük faizler özellikle yatırım harcamalarını arttırdı (Grafik 6). 2009-2017 yılları arasında GSYİH yaklaşık %70 artarken yatırım harcamaları yaklaşık %125 arttı (Bu artışın en önemli nedeni 2009'da milli gelir hesaplamalarında yapılan revizyon ile daha önceden tüketim harcaması olarak değerlendirilen kalemlerin yatırım harcaması olarak değerlendirilmeye başlanmasıdır). Yatırımlar içinde en hızlı artış ise inşaat yatırımlarında gerçekleşti (Grafik 7). Hükümet özellikle en önemli sorun olarak gördüğü işsizlik ile mücadele etmek amacıyla emek yoğun bir sektör olan inşaat sektörünü sürekli olarak teşvik etti. Ayrıca inşaat sektörünün büyümesi, bu sektör ile bağlantılı olan inşaat malzemesi, mobilya gibi birçok sektörün de gelişimini teşvik etmekteydi. Düşen faizler ve uzayan vadeler yapılan konutların hızla satılmasına yardım ediyordu. Konut inşaatları yanında kamunun inşaat yatırımları da artmaktaydı. Kamunun inşaat harcamalarının toplam kamu yatırımları içindeki payı 2000 yılında %72 iken zaman içinde düzenli olarak artarak 2014 yılında %83 seviyesine çıktı.⁴

Ekonomideki artan harcamalar ithalatı da arttırdı. 2009-2017 arasında ithalat harcamaları %74 arttı. Bu artışın çok büyük kısmı imalat sektörü için girdi olarak kullanılan ara malları ve yatırım mallarını kapsamaktaydı.⁵ Ancak ihracattaki artış %66 ile sınırlı kaldı ve cari açık endişe verici seviyelere ulaştı. Yani ekonomideki büyüme büyük ölçüde iç piyasadan kaynaklanmaktaydı. Ucuz kredi imkânları ile sağlanan kaynaklar Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü arttıracak yatırımlara dönüştürülemedi.

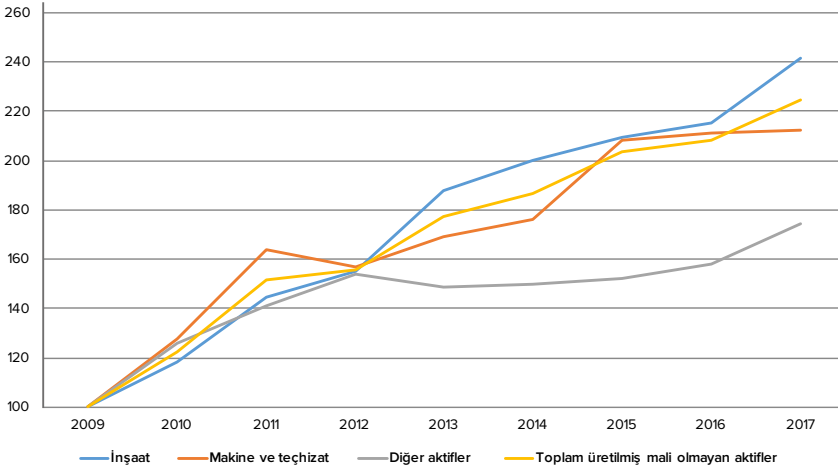
4 TÜİK, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-2014)

5 Bkz. 1 nolu dipnot.

GRAFİK 6. GAYRİSAFİ YURTIÇİ HASILA, harcama yöntemiyle zincirlenmiş hacim, endeks ve değişim oranları, 2009-2017

GRAFİK 7. GAYRİSAFİ SABİT SERMAYE OLUŞUMU, zincirlenmiş hacim endeksi ve değişim oranları, 2009-2017 [2009=100]

ABD merkez bankasının enflasyonu kontrol altına almak amacıyla faizleri yükseltmeye başlaması gelişmekte olan ülkeler için bu güzel günlerin sonunu getirdi.

ABD merkez bankasının enflasyonu kontrol altına almak amacıyla faizleri yükseltmeye başlaması gelişmekte olan ülkeler için bu güzel günlerin sonunu getirdi. 2015 yılı Ekim ayında %0,25 olan faiz oranları 3 yılda 9 kat artarak 2018 Ekim ayında %2,25'e yükseldi (Grafik 4). Artan faizler ABD dolarının değerinin artmasını beraberinde getirdi. Faizlerin ucuz olduğu dönemde yoğun biçimde borçlanan gelişmekte olan ülkelerin paraları hızla değer kaybetmeye başladılar. Bu bağlamda Arjantin ve Türkiye diğerlerinden negatif anlamda ayrılmaktaydılar.⁶ Bunda TCMB'nin faizleri yükseltmekte geç kalması ve ABD ile yaşanan "Rahip Brunson Krizi"

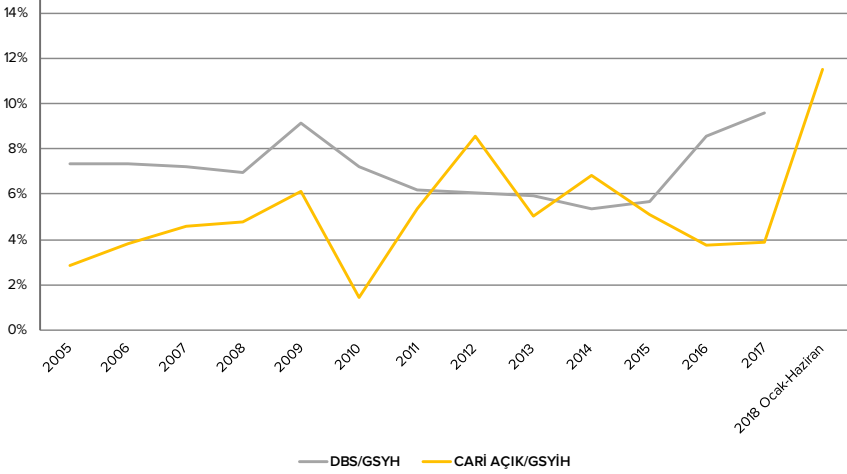
nin de etkisi büyüktü. Nitekim Merkez Bankası'nın geç de olsa faiz yükseltme kararı alması ve Brunson krizinin sona ermesiyle birlikte TL'nin değerinde gözle görülür bir toparlanma gözlemlense de 2018 Kasım ayına gelindiğinde Türk Lirası ABD doları karşısında bir yıl öncesine göre yüzde 40 değer kaybetmişti.

2009 krizini takiben ortaya çıkan kredi bolluğu sonuçta Türkiye'yi her kriz döneminde olduğu gibi bir döviz sorunu ile karşı karşıya bıraktı. Dış borç servisi ve cari açık 2009 krizindekinden

⁶ Gelişmekte olan piyasa paralarının ABD doları karşısındaki değer kaybı ve ayrılan TL ve Peso için bkz. <http://fingfx.thomson-reuters.com/gfx/rngs/GLOBAL-CURRENCIES-PERFORMANCE/0100301V041/index.html>

Arjantin ekonomisi bu gelişmelerin sonucunda krize girdi ve IMF ile 57 milyar dolarlık bir borç anlaşması imzalamak zorunda kaldı. Argentina gets biggest loan in IMF's history at \$57bn, <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/26/argentina-imf-biggest-loan>

GRAFİK 8. DIŞ BORÇ SERVİSİ VE CARİ AÇIK

daha kritik seviyelere ulaşmıştı. Türkiye'nin vadesi gelen borçları ödeyebilmek ve cari açığı finanse edebilmek için GSYİH'nin yaklaşık %20'si kadar bir döviz girişine ihtiyacı vardı (Grafik 8).

Dünyada artan faizler ve Türkiye'de artan riskler Türkiye'den sermaye çıkışını hızlandırdı. Rezervlerde 2014 yılından itibaren azalma gözlemlendi. Yükselen faizlere paralel olarak kısa vadeli borçlarda bir azalma yaşanmış olsa da rezervlerdeki azalma borçlardaki azalmadan daha hızlıydı (Tablo 1). Bu Türkiye ekonomisinin yaşanacak bir ekonomik krize karşı giderek daha hassas hale geldiğinin göstergesiydi.

BUNDAN SONRASI İÇİN NE BEKLİYORUZ?

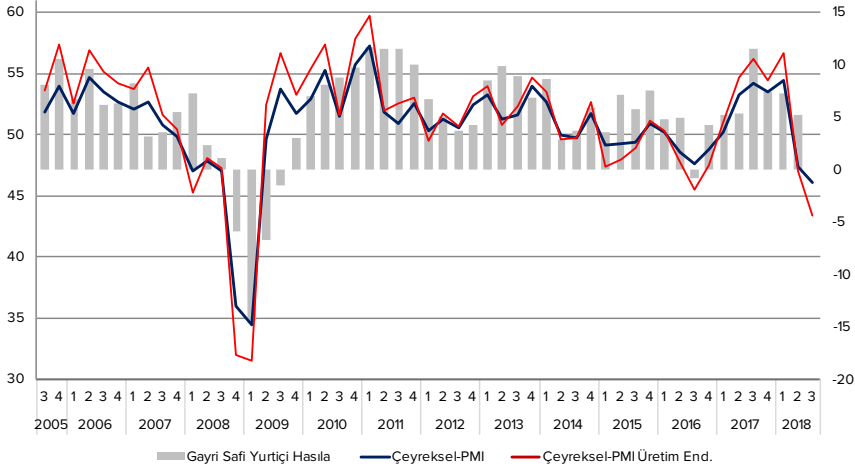
Ekonomideki sıkıntıların daha derinleşeceğinin göstergelerinden biri de beklentilerin negatife dönmesidir. Tüketicilerin ve firma yöneticilerinin beklentilerinin olumsuz dönmeye başlaması tüketimin ve

TABLO 1. DIŞ BORÇLAR VE REZERVLERİN GELİŞİMİ

Dönem	Kısa Vadeli Dış Borç (Milyar Dolar) (1)	Altın Dâhil Brüt Rezerv (Milyar Dolar) (2)	Altın Hariç Brüt Rezerv (Milyar Dolar) (3)	(2/1)	(3/1)
2002	16,4	27,8	26,7	169	162,7
2004	32,2	37,6	36	116,39	111,8
2010	77,2	86	80,7	111,3	104,5
2014	135,1	126,4	106,3	93,6	78,7
2017	118,6	107,7	84,1	90,8	70,9
2018 Haziran	120,4	98,4	75,6	81,8	62,8
2018 Eylül	116,8	84,7	67	72,5	57,4

yatırımların ertelenmesi sonucunu doğurur. Tüketicilerin kişisel ve genel ekonomiye ilişkin mevcut durum değerlendirmeleri ve yakın gelecekteki harcama ve tasarruf eğilimlerini ölçen Tüketici Güven Endeksi 2018 yılı Ekim ayında neredeyse 2008 yılındaki küresel ekonomik kriz seviyelerine düőtü. Benzer durum iş dünyasının beklentileri için bir gösterge niteliği taşıyan İmalat Sanayi Satınalma Yöneticileri Endeksi'nde (PMI) de gözlemlendi. 2018 Eylül ayında PMI endeksi 2009 yılının Mart ayından bu yana en düşük düzey olan 42.7'ye geriledi (Grafik 9).

GRAFİK 9. PMI, ÇEYREKSEL ORTALAMALAR VE GSYH YILLIK BÜYÜME (%)

Bundan sonra Türkiye ekonomisinde neler olacağı dış dünyadaki gelişmelere ve Türkiye'deki politika yapıcıların ne gibi politikalar izleyeceğine bağlı olacaktır.

Dış gelişmelerden en önemlisi ABD'de faizlerin yükselmeye devam edip etmeyeceğine ilişkindir. ABD'de faizlerin yükselmesi doların daha fazla değer kazanması ve buna bağlı olarak girdi maliyetlerinin ve borç yükünün artması sonucunu doğuracaktır. Bu konuda ABD'de farklı sinyaller olmasına rağmen FED, beklendiği şekilde 2018 Aralık ayında faizleri %2,25 seviyesinden 2,5 seviyesine yükseltmiştir.⁷ Türkiye'nin en önemli ticari ortağı

⁷ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-11-08/fed-stands-pat-on-interest-rates-ahead-of-expected-december-hike>, <https://www.businessinsider.com/federal-reserve-statement-on-interest-rates-november-2018-2018-11>, <https://www.bankrate.com/banking/federal-reserve/fomc-recap/>

Ekonomik durgunluktan çıkılması için yapılması gereken sorunların kabul edilip bir hasar bilançosu oluşturulması ve kısa vadede bu hasarın nasıl giderileceğine ilişkin bir yol haritası sunulmasıdır.

olan Avrupa Birliği'nde ise 2017 yılında son 10 yılın en yüksek seviyesine ulaşmış olan büyüme hızının tedrici olarak azalıp 2020 yılında %1,7 seviyesine ineceği beklenmektedir.⁸ 2009 sonrası ucuz kredi furyasından en fazla yararlanan Çin'in de faizlerdeki yükselmeden etkilenerek ekonomik büyüme hızının düşeceği beklenmektedir.⁹ Sonuç olarak, kısa dönemde küresel anlamda ekonomik aktivitenin yavaşlayacağına ilişkin kuvvetli sinyaller mevcuttur ve bu durum Türkiye'de halen yaşanmakta ekonomik sıkıntıların daha kötüleşmesine ya da toparlanmanın gecikmesine neden olabilir.

Bundan sonra neler olacağını belirleyecek en önemli faktör kuşkusuz Türkiye'deki politika yapıcıların alacakları kararlardır. Ancak, 2019

yılı Mart ayında yerel seçimlerin yapılacak olması nedeniyle, en azından o zamana kadar politika yapıcıların ekonomik durumun gereklerini yerine getirecek adımları atması beklenmemektedir. Ondan sonra atılacak adımlara ilişkin olarak elimizdeki tek referans 2018 Eylül ayında açıklanan Yeni Ekonomi Programı'dır. Takip eden iki bölümde sırasıyla mevcut ekonomik durumdan çıkmak için neler yapılması gerektiği ve YEP'in bunu karşılama potansiyeli tartışılacaktır.

⁸ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/autumn-2018-economic-forecast_en

⁹ <http://www.oecd.org/economy/china-economic-forecast-summary.htm>

KRİZDEN ÇIKMAK İÇİN NELER YAPILMASI GEREKİR?

Yaşanan ekonomik durgunluktan çıkılması için ilk yapılması gereken sorunun kabul edilip bir hasar bilançosu oluşturulması ve kısa vadede bu hasarın nasıl giderileceğine ilişkin bir yol haritası sunulmasıdır. Hükümet şimdiye kadar çoğunlukla ekonomik sorunları inkâr eden bir politika izlemiştir. Muhtemelen siyasi gerekçelerle izlenen inkâr politikası dışarıdakiler (hükümetin sahip olduğu enformasyona sahip olmayan iktisadi ajanlar ve profesyonel iktisatçılar) açısından olumsuz bir hava oluşturmakta ve belki de hatalı olarak sorunun olduğundan daha kötü algılanmasına neden olmaktadır. Bu aşamada, şeffaf bir politika izlemek mevcut risklerin olduğundan daha kötü algılanmasının ve bunun ortaya çıkartacağı sorunların önüne geçecektir.

Bundan önce yaşanan krizlerde Türkiye'nin sorunu genellikle kamunun hesapsız harcamaları ve buna bağlı ortaya çıkan kamu açıkları ile ilişkiliydi. Bu defa kamu açıklarına ilişkin ciddi bir sorun söz konusu değildir. Hatta bu alanda hükümetin oldukça başarılı bir performans sergilediği söylenebilir. Benzer biçimde geçmişte bu güne göre daha küçük ve daha zayıf olan bankacılık sistemi krizlerin derinden hissedilmesine yol açmıştır. 2001 yılındaki reformlar ile bugün Türkiye nispi olarak daha güçlü bir bankacılık sistemine sahiptir. Bu defa sorun, özel sektörün düşük faiz oranlarına güvenip –Türkiye’de uygulanan politikalarının da teşvikiyle– akılcı olmayan yatırımlara girişmesi, faiz ve kur yükselmeleri sonucu borçlarının hem TL cinsinden

Şeffaf bir politika izlemek mevcut risklerin olduğundan daha kötü algılanmasının ve bunun ortaya çıkartacağı sorunların önüne geçecektir.

Türkiye’de reel sektör aşırı derecede borçludur. Bu borçlar ödenemez ise yük bankacılık kesimine aktarılmış olacaktır. Sonuçta borçların bir kısmının önceki krizlerde olduğu gibi kamuya yıkılacağı görülmektedir.

yükselmesi hem de borçları çevirmenin maliyetinin çok yükselmiş olmasıdır.

Özel sektörün borçlarını çevirmede karşılaştığı zorlukların sonunda bankacılık kesimini de etkileyeceği aşikârdır. Kredi Garanti Fonu gibi düzenlemeler ile artan riskin bir kısmı kamuya aktarılmış ve borç krizinin bankalara yansımaları ertelenmiş olsa da takipteki alacakların kredilere oranındaki yükseliş devam etmektedir.¹⁰ Bankaların özellikle konut sektöründen kaynaklanan şüpheli alacaklarını menkul kıymetleştirerek Merkez Bankası’na aktarmasına olanak veren bir düzenleme kasım ayında yapılmıştır.¹¹ Bu durumu fark eden bankalar kredi musluklarını kapamışlardır.¹²

Sonuç itibarıyla Türkiye şöyle bir sorunla karşı karşıyadır: Türkiye’de reel sektör aşırı derecede borçludur. Bu borçlar ödenemez ise yük bankacılık kesimine aktarılmış olacaktır. Sonuçta borçların bir kısmının önceki krizlerde olduğu gibi kamuya yıkılacağı görülmektedir. Bunun için ne gibi planların yapıldığı kimse tarafından bilinmemektedir. Burada kimlerin nasıl kurtarılacağı çok iyi planlanmalı ve uygulanmalıdır. Ayrıca iflasların piyasa ekonomisinin bir parçası ve piyasada kötü yö-

¹⁰ <https://www.finansalgoz.com/2018/11/takipteki-alacaklar.html>

¹¹ <https://www.sozcu.com.tr/2018/yazarlar/cigdem-toker/ekonomiye-buyuk-operasyon-2763801/>

¹² BDDK, <https://www.bddk.org.tr/Veriler/Haftalik-Bulten/11>

netilen şirketlerin elenmesi için bir fırsat olduğu unutulmamalıdır. Karların bireysel olup zararların toplumsallaştırılması piyasa ekonomisinin mantığına aykırıdır. Ancak mevcut durumda siyasetçilerin çok fazla sayıda şirketin batmasından kaynaklanan bir sosyal huzursuzluğu –uzun dönem sonuçları iyi olduğu bilirse bile- göze alamayacağı açıktır. Bu durumda, en azından hangi borçların kamu tarafından yüklenileceğine dair fayda-maliyet hesaplarının çok iyi yapılması, herkesi kurtarma yolundan kaçınılması gerekir.

Kısa vadede cevaplanması gereken en önemli sorunlardan birisi de krizden çıkışın nasıl finanse edileceğidir. Burada çözüm önerilerinden biri faizleri yükseltip yurt dışından borçlanmak diğeri ise IMF'e başvurmaktır. Hükümetin şimdiye kadar kullandığı IMF karşıtı söylem ve IMF finansmanının sıkı kurallara bağlanıp siyasetçilere çok fazla hareket alanı bırakmıyor olması nedeniyle ikinci seçenek pek ihtimal dâhilinde gözükmemektedir. Aksi durumda ise ,Ekim 2018'de olduğu gibi, yüzde 7,5 gibi yüksek bir faiz ödemek zorunda kalması söz konusudur. Burada karar verirken hükümetin kısa vadeli siyasi hedeflerden çok Türkiye ekonomisinin uzun vadeli menfaatlerine göre hareket etmesi gerekir.

Hükümet finansman kaynağı olarak hangi seçeneği tercih ederse etsin ekonomide frene basması kaçınılmaz olacaktır. Bu bağlamda bazı büyük yatırımların ertelenmesi ya da yavaşlatılması gerekir. Ayrıca yatırım dışı kamu harcamalarında da kısıntılar yapılması kaçınılmaz olacaktır. Aksi takdirde, ekonomik aktivitelerdeki muhtemel yavaşlama sonucunda ortaya çıkabi-

Karların bireysel olup zararların toplumsallaştırılması piyasa ekonomisinin mantığına aykırıdır.

lecek vergi kayıpları nedeniyle bütçe dengesinde sorunlar yaşanacaktır. Ayrıca, frene basma politikaları enflasyon beklentilerinin kırılması ve tedrici olarak geri çekilmesi için de elzemdir.

Cari açık ya da döviz açığı sonuç itibarıyla birer yetersiz tasarruf sorunudur. Gerçi 2009'da milli gelir hesaplamalarında yapılan değişiklikten sonra bazı tüketim kalemleri yatırım kalemi haline geldiği için tasarruf oranları bir gece de yüzde 15'ten yüzde 25'e çıkmıştır. Ancak bu artış politika yapıcıları da yeterince ikna etmemiş olmalıdır ki Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) gibi uygulamaları geliştirmişlerdir. BES çok yerinde bir uygulama olmasına rağmen yeterince ilgi görmemektedir. BES uygulamasının neden rağbet görmediğinin araştırılıp, aksayan yönlerinin düzeltilmesi yanında alternatif uygulamalar ile iç tasarruflarda bir artış sağlanmalıdır.

Siyasal alanda da özellikle komşularla ve batı ülkeleriyle daha fazla işbirliğine gidilmesi ve çatışmalardan kaçınılması yerinde

Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı ekonomik sıkıntılarda hem batı ülkeleri hem de komşu ülkelerle yaşanan çatışmacı politikalar etkili olmuştur.

olacaktır. Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı ekonomik sıkıntılarda hem batı ülkeleri hem de komşu ülkelerle yaşanan çatışmacı politikalar etkili olmuştur. Geçmişte "bölge liderliği" gibi kavramlarla meşrulaştırılmaya çalışılan politikalar birçok ekonomik sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Yeni dönemde bu tip gerginliklerden kaçınmak daha akılcı bir dış politika tercihi olacaktır.

Son olarak krizlerin ekonomide yapısal dönüşümlerin yapılması için bir fırsat yarattığı unutulmamalıdır. 2001 krizi, Türkiye'nin Merkez Ban-

kası bağımsızlığı, bağımsız düzenleme kurumları ve enflasyon hedeflemesi gibi birçok kavram ile tanışması ve bunların hayata geçirilmesi fırsatını doğurmuştu. Zaman içinde bu kurum ve uygulamalar Türkiye ekonomisinde önemli fonksiyonlar ifa etmeye başladılar. Ancak son yıllarda bu düzenlemelerin önemli ölçüde fonksiyonlarını yitirdiği ekonomideki tüm kararların yürütmede toplandığı gözlemlendi. Yeniden toparlanma döneminde ekonomik kurumların tekrar fonksiyonel hale getirilmesi ve tüm ekonomik kararların tek bir merkezden alınması uygulamasına son verilmesi, hem uygulanan politikaları ekonomi disiplininin gerekleri ile daha uyumlu hale getirecek hem de potansiyel yatırımcılar için daha iyi bir intiba yaratacaktır.

Mülkiyet haklarının korunması, hukukun üstünlüğü ve ifade hürriyeti gibi kavramlar sürdürülebilir bir ekonomik büyüme için vazgeçilmezdir. Ekonomik gelişmenin ilk dönemlerinde bu kavramların göz ardı edildiği ülkelerde de hızlı büyüme yaşanabilir (örneğin Stalin döneminde SSCB veya 1970’lerde Kore). Ancak refah seviyesi arttıkça bu kavramlar daha önemli hale gelmektedir. Uluslararası kabul görmüş göstergeler özellikle son 5-6 yılda bu anlamda Türkiye’nin performansının düştüğüne hatta gerilediğine işaret etmektedir. Mülkiyet haklarının korunması, hukukun üstünlüğü ve ifade hürriyeti gibi alanlarda yapılacak iyileştirmeler, yerli ve yabancı yatırımcıların Türkiye’ye bakışının olumlu yönde değişmesine katkıda bulunacaktır.

Mülkiyet haklarının korunması, hukukun üstünlüğü ve ifade hürriyeti gibi alanlarda yapılacak iyileştirmeler yerli ve yabancı yatırımcıların Türkiye’ye bakışının olumlu yönde değişmesine katkıda bulunacaktır.

YEP TAAHHÜTLERİ KRİZDEN ÇIKMAK İÇİN YAPILMASI GEREKENLER İLE UYUMLU MU?

2018 yılında yukarıda belirtilen olumsuz gelişmeler ortaya çıkınca maliye bakanı Albayrak Eylül ayı başında Londra’da büyük finans kuruluşlarının yöneticileri ile görüştü. TCMB kendisinden uzun zamandır beklenen ancak hükümetin baskısı nedeniyle atamadığı adımı attı ve faizleri arttırdı. Bunların ardından hükümet 21 Eylül 2018 tarihinde 2019-2021 yıllarına ilişkin makroekonomik hedeflerini ve bu hedeflere ulaşmak için uygulayacağı politikaları ve alacağı tedbirleri içeren YEP’i açıkladı. Bu program hükümetin mevcut ekonomik durum hakkındaki tespitlerini ve ekonomiyi bu durumdan nasıl çıkarmayı planladığını gösteren bir yol haritası niteliğindedir.

Aslında 5018 sayılı Kanununun 16’ncı maddesi uyarınca 2006 yılından beri hükümetler tarafından gelecek iki yıl için temel makroekonomik büyüklüklere ilişkin resmi hedefleri ortaya koyan Orta Vadeli Programlar (OVP) hazırlanmaktaydı. YEP, hazırlanmış OVP’nin revize edilmiş halinden başka bir şey değildi.

Dengelenme, disiplin ve değişim başlığını taşıyan YEP’in temel amaçları, kısa vadede fiyat ve finansal istikrarın yeniden tesisi, ekonomide dengelenme ve bütçe disiplininin sağlanması, orta vadede sürdürülebilir büyüme ve adaletli paylaşımaya yönelik ekonomik değişimin gerçekleştirilmesi olarak belirtiliyordu. Programın piyasa ekonomisine dayanan, ölçülebilir, gerçekçi, şeffaf ve tutarlı bir politika setinden oluştuğu iddia edilmekteydi (s.4).

YEP’te öncelikle “2018’in ikinci çeyreğinden itibaren gelişmiş ülkelere yönelik risk algısının bozulması, FED’in faiz artışları ile

uluslararası sermaye akımlarının yavaşlaması...” (s.4) ile kronik ve giderek derinleşen kırılma artışının ekonomiyi sarstığı dile getirilmekteydi. Böylece o zamana kadar ekonomide bir sorun olduğunu inkâr eden hükümet ilk defa sorunu kabul etmekteydi ki bu olumlu bir adım olarak algılandı. Bu kabul hükümetin mevcut sorunun düzeltilmesi yönünde adımlar atacağına bir göstergesi olabilirdi. Ancak sorunun kaynağı olarak sadece ekonomi dışı faktörlere referans verilmesi “Hükümet ekonomik yapı ve uygulanan politikalar hakkında bir sorun olmadığını düşünüyor. Referans verilen siyasal gelişmeler de oldu ve bitti. Demek ki ekonomiye ilişkin herhangi bir adım atılmayacak. O zaman neden YEP’e gerek var?” sorusunu beraberinde getirdi.

YEP’te 12 temel hedef konmuştur. Bunlar (1) enflasyonun düşürülmesi, (2) kamuda kaynakların verimli kullanılması, maliyetlerin ve harcamaların azaltılması, gelirlerin kalitesinin artırılması amacıyla Hazine ve Maliye Bakanlığı bünyesinde Kamu Maliyesi Dönüşüm ve Değişim Ofisi kurulması, (3) bütçe açığının milli gelire oranının önümüzdeki üç yıl yüzde 2’nin altında tutulması, (4) kamu harcamalarında kısıntıya gidilmesi, (5) bazı büyük projelerin askıya alınması ya da yavaşlatılması, (6) kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınarak vergilendirilmesi ve tahsilat etkinliğinin geliştirilmesi, (7) bankacılık sektörünün mali yapısının güçlendirilmesi, (8) ihracat, turizm ve sanayi ürünlerinde yerlileştirmeye dayalı bir ekonomik dönüşümün başlatılması, (9) turizm gelirlerinin artırılması, (10) ekonomi yönetimi ile ilgili kurumların yeniden yapılandırılarak, liyakat ve performans odaklı insan kaynağı yönetimiyle kurumlara güvenin artırılması, (11) finansal hizmetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi için

TABLO 2. YEP HEDEFLERİ

Yıl	Büyüme	Enflasyon	İşsizlik	Bütçe açığı/ GSYH	Faiz dışı fazla/ GSYH
2018	3,8	20,8	11,3	1,9	
2019	2,3	15,9	12,1	1,8	0,8
2020	3,5	9,8	11,9	1,9	1
2021	5	6	10,8	1,7	1,3

Türkiye Finansal Hizmetler Kurulu'nun kurulması, (12) YEP'teki makroekonomik hedefleri destekleyecek ve sürdürülebilir kıla- cık nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi şeklinde özetlenebilir.

YEP'te büyüme, enflasyon, işsizlik bütçe açığı gibi temel bazı makroekonomik parametrelere ilişkin projeksiyonlar da yapılmıştır (Tablo 2). Planda, genel beklentiler ile uyumlu olarak büyüme hızında bir yavaşlama ve enflasyon hızında tedrici bir düşüş beklenmektedir. Bu projeksiyonlar için -bazı istisnalar olsa da- genel olarak "gerçekçi" değerlendirilmesi yapılmıştır. Ancak özellikle 2019 yılındaki yerel seçimler nedeniyle bu hedeflerin tutturulması konusunda şüpheler mevcuttur. Benzer biçimde kamu harcamalarında önemli kısıntılar öngörülürken -birkaç yıl içinde bir verimlilik artışı da görülmesinin zor olduğunu düşünülürse- büyüme ve istihdam hedeflerinin nasıl gerçekleşeceği sorusu pek çok farklı uzman tarafından dile getirilmiştir.

Programda, üzerinde en fazla tartışma enflasyon hedefleri üzerine yapılmıştır. YEP'te yaşanan enflasyonun maliyet yönlü olduğu tespit edilmekte ve "Enflasyonla topyekûn mücadele programının hayata geçirileceği" belirtilmektedir. Enflasyonla mücadelede bağımsız MB'nin elindeki tüm araçları fiyat istikrarı doğrultusunda kullanacağı ve bunun mali disiplinle destekleneceği belirtilmektedir. Enflasyonla mücadelede çeşitli idari tedbirlere de yer verilmekteydi. İdari tedbirlerin etkinliği çokça tartışıldı ama hükümetin en fazla benimsediği yöntem bu oldu. Kamuoyunda "soğan deposu baskını" ile sembolize edilen idari ile üzerinden yürütülen enflasyonla mücadelede petrol fiyatlarının düşüşü ve vergi indirimlerinin etkisi ile kısmen bir düşüş sağlansa da kasım ayı itibarıyla yıllık TÜFE %21,62 (ÜFE %38,54) olarak gerçekleşti. Akıllarda kalan asıl soru ise 2018 sonunda vergi indirimi uygulaması kaldırıldığı zaman düşüşün kalıcı olup olmayacağıydı.

Bütçe açığının GSYİH'ye oranının %2'nin altında belirlendiği programda kamu maliyesinde alınacak tedbirlerle 2019'da 76 milyar lira kamu kaynağı oluşturulacağı belirtilmekteydi. Bütçede yapılması planlanan tasarrufun ihalesi yapılmamış ve ihalesi yapılmış ancak henüz başlamamış projelerin askıya alınması, mega projelerin doğrudan yabancı yatırım yoluyla uluslararası finansman ile hayata geçirilmesi, kamu özel iş birliği uygulamalarının daha etkin ve finansal açıdan verimli olmasına yönelik düzenlemelerle sağlanacağı ifade edilmişti. Yatırımlardaki bu kesintiler beklentiler ile uyumludur ve siyasi kararlar ile ilişkili olduğu için gerçekleşme ihtimali yüksek, ancak cari harcamalarda ve sosyal güvenlik harcamalarında -özellikle seçimler nedeniyle- kısıntı yapılma ihtimali oldukça düşüktür.

YEP'te mali disipline yönelik olarak bir dizi tedbirlerden bahsedilmiştir. Bu tedbirler içerisinde teşviklerin gözden geçirilmesi, kamu lojmanları, kamu binaları kiralama ve inşası, KİT'ler ve döner sermaye işletmelerine ilişkin harcama kısıcıcı maddeler yer almaktadır. Ayrıca son yıllarda sık sık tekrarlanan "vergi affı" uygulamasına gidilmeyeceği ve vergi tabanının genişletileceği belirtilmektedir. Vergi affı yoluna gidilmemesi bir siyasi karar olarak deklare edilip kısa dönemde gerçekleştirilebilir bir politika olmakla birlikte vergi tabanının genişletilmesi hem siyaseten uygulaması zor hem de kısa hatta orta dönemde gerçekleştirilebilir bir hedef gibi görünmemektedir. Ayrıca tek başına iktidarda olduğu 16 yıl boyunca bu tedbirleri almayan/alamayan mevcut siyasi iradenin nasıl olup da önümüzdeki birkaç yıl içinde siyaseten riskli olan bu kararları alabileceği sorusu ister istemez birçok kişinin aklına gelmektedir.¹³

YEP'e dair bir başka soru işareti büyüme hedefi ile ilgiliydi. 2018'in ilk yarısında %6,3 olarak gerçekleşen büyümenin yıl sonu için hedeflenen %3,8 düzeyine düşmesi için son çeyrekte negatif büyüme oranlarının gerçekleşmesi gerekir ki bunun gerçekleşme ihtimali yüksek gözükmemektedir. Ancak, hem cari açığındaki hem de bütçe açığındaki düşüşün devam etmesi durumunda 2019'daki 2,3'lük hedefin tutturulması ihtimali düşüktür.¹⁴

¹³ Her ne kadar program vergi affı uygulamasına gidilmeyeceğini söylese de kamuoyunda yılların alışkanlığı ile af beklentileri hala devam etmekteydi (<http://vergisitesi.com/yeni-vergi-affi-2019-vergi-affi-ne-zaman-baslayacak.html> ziyaret 22.12.2018). Ayrıca, hükümet 31 Ekim 2018'de sona erecek olan imar affının süresini 31 Aralık 2018'e kadar uzatarak bir kez daha verdiği taahhütleri gevşetebileceğinin sinyallerini verdi.

¹⁴ Ayrıca 2019 ve sonrasına ilişkin yapılan büyüme tahminlerinin hesaplanma yöntemi itibarıyla de tutarsızlık olduğu yönünde

Programda yine büyümeyle ilgili olarak “...iç ve dış finansman imkânlarının sınırlandığı bir dönemde finansman ihtiyacını makul düzeylerde tutarak makrofinansal riskleri sınırlandıracak ve ekonomiyi sürdürülebilir bir büyüme patikasına yönlendirecek bir çerçeve kurgulanmıştır” ifadesi yer almaktadır. Ancak finansman imkânlarının sınırlı olduğu ve finansman ihtiyacının makul seviyelerde tutulacağı bir ekonomide bir yandan da borç ödemeleri dikkate alındığında büyümenin hangi kaynaklarla sağlanacağı sorusu ortaya çıkmaktadır.

Program, turizm gelirleri ve ihracata öncelik veren uygulamaların devreye alınması ile birlikte cari açıkta gerçekleşen düşüşün devam edeceğini belirtmektedir. Cari açıkta kısa zamanda bir azalma meydana gelmiştir. Ancak bu azalma ihracat artışından çok ithalattaki azalıştan kaynaklanmaktadır ve ekonomideki bir daralmanın işaretidir. TL'nin değer kaybı nedeniyle ihracatta bir artış gerçekleşmesi beklenebilir ancak gelişmekte olan ülkelerin paralarının tamamında bir değer kaybı olduğu için bu etkinin ne kadar etkili olacağı tartışmaya açıktır. YEP'te ayrıca cari açığı azaltıcı önlemler olarak öncelikli alanlar belirlenmesi

YEP hedeflerine ilişkin bir başka soru işareti büyüme hedefi ile ilişkiydi. 2018'in ilk yarısında %6,3 olarak gerçekleşen büyümenin hedeflenen 3,8 düzeyine düşmesi için son çeyrekte negatif büyüme oranlarının gerçekleşmesi gerekir ki bunun gerçekleşme ihtimali yüksek gözükmemektedir.

eleştiriler uzmanlarca dile getirilmiştir (<https://www.dunya.com/kose-yazisi/yepe-dayandirilan-hesaplamalarda-akir-almaz-hatalar-yapiliyor/428510>, ziyaret 22,12,2018)

ve buralarda AR-GE yatırımlarının artırılması, ileri teknoloji ve biyo-teknoloji ürünleri üretimini teşvik, savunma sanayiindeki gelişmeler, ihracatı teşvik, uluslararası işbirliklerinin geliştirilmesi, enerji tasarrufu ve kaynaklarının geliştirilmesi ve turizmin geliştirilmesine yönelik politikalara da yer verilmiştir. Burada da söz konusu politikaların hangi kaynaklarla, hangi zamanda, nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin bir açıklık bulunmamaktadır.

YEP'in üzerinde durduğu ve politikalar tasarladığı alanlardan biri de finans sektörüdür. Programda bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranı, tahsili gecikmiş alacaklar, yabancı para açık pozisyonu ve öz kaynak kârlılığı bakımından iyi durumda olduğunu belirtilmektedir. Ancak kurlar ve faizlerde yaşanan dalgalanmanın -reel sektörün döviz borçlarının yüksek seviyede olması ve bu borçların da %51'inin yurt içi bankalara olması nedeniyle- bankacılık sektörünün artan risklerine dikkat çekilmektedir. Bankacılık sektörüne ilişkin öngörülen tedbirler daha çok bankalar aracılığı ile reel sektörün çalışmasının kesintiye uğramasını engellemeye yöneliktir. Bu doğrultuda ödenemeyen kredilerin yeniden yapılandırılması, Türkiye Emlak Bankası vasıtası ile konut sektörüne destek sağlanması, Türkiye Kalkınma Bankası ve Eximbank aracılığı ile özel sektöre kredi ve ihracat desteği sağlanması ve bir kısım idari tedbirlere yer verilmiştir. Her ne kadar bankacılık sektörüne ilişkin rakamlar ekonomideki olumsuz gelişmelerin ilk aşamasında önemli bir riske işaret etmiyor gibi görünse de, durgunluğun derinleşmesi ve kredi ödemelerinde sorunların artması, yurt dışından kaynak akışının durması ile bankacılık sektörünün de önemli sorunlarla karşı karşıya kalması beklenebilir. Programı hazırlayanların bu

riskin farkında oldukları aşikârdır. Reel sektörün borç sorunlarının bankacılık sektörünü derinden etkilememesi ve durgunluk yaşayan reel sektörün yeniden canlandırılması için bankaların kredi vermeye devam etmesini amaçlayan söz konusu tedbirlerin nasıl uygulanacağı, hangi bankalara ve şirketlere nasıl destek olunacağı gibi siyasi tercihlerden bağımsız cevaplanamayacak sorulara programda net cevaplar bulmak mümkün değildir.

Son olarak, program ve projeler başlığı altında ekonomik hedefleri desteleyecek nitelikli insan gücü ve güçlü toplumu hedefleyen daha çok orta ve uzun vadeli inisiyatiflerin de hayata geçirileceği ifade edilmektedir. Burada yer alan hedeflerde kimi zaman somut uygulamalardan söz edilse de genel ifadeler ve uzun vadede gerçekleştirilebilecek vaatler olarak değerlendirilmiştir.

Hedefler dışında YEP'e birkaç temel eleştiri yöneltilmiştir. Bu eleştiriler aşağıdaki noktalarda yoğunlaşmıştır:

- ◆ IMF anlaşmalarında yardım yapılan ülkeye bir program verilir ve bu programı uygulamak maksadıyla bir finansman sağlanır. Hükümetin programa uyup uymadığı IMF tarafından denetlenir. YEP, IMF programlarına alternatif bir program olarak sunulmuştur. Programda belirtilen iki kurulun (Finansal İstikrar ve Kalkınma Komitesi ve Kamu Maliyesi Değişim ve Dönüşüm Ofisi) denetim fonksiyonunu yerine getirmek amacıyla kurulduğu tahmin edilmektedir. Hükümetin taahhütlerine ilişkin güvenin finansal kaynak sağlayacağı düşünülmüştür. Ancak hem uygulayanın hem denetleyenin

hükümet olduğu bir programın yeterli güveni sağlaması ve yeterli kaynak yaratması zor gözükmemektedir.

- ◆ Türkiye'nin en önemli ekonomik sorunlarından birinin tasarruf oranının düşüklüğü olduğu aşîkârdır. Kuşkusuz ekonominin daraldığı bir ortamda tasarrufların

arttırılması kolay değildir. Ancak uzun vadede tasarrufların nasıl arttırılmasının planlandığına dair YEP'te herhangi bir öneri yapılmamıştır.

- ◆ Hukukun üstünlüğü, mülkiyet hakları ve demokratik hakların gelişimi konusuna programda hiç değinilmemiştir.

Sonuç olarak, YEP iyi niyetle hazırlanmış birçok doğru hedefi ve politikayı barındıran ancak -belki aceleye geldiği için- bunu yeterince gerekçelendiremeyen, uygulamaların nasıl olacağını yeterince açıklayamayan bir belge niteliğindedir. Belki hepsinden önemlisi "hükümetin bu programda taahhüt ettiklerini yapacağını garantisi nedir?" sorusunun cevabı mevcut değildir. Bu özellikleriyle YEP'in potansiyel yatırımcıları ikna etme yeteneğinin düşük olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak, YEP iyi niyetle hazırlanmış birçok doğru hedefi ve politikayı barındıran ancak -belki aceleye geldiği için- bunu yeterince gerekçelendiremeyen, uygulamaların nasıl olacağını yeterince açıklayamayan bir belge niteliğindedir.

LİBERAL PERSPEKTİF ANALİZ

Sayı: 12, Ocak 2019

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE YENİ EKONOMİ PROGRAMI

SORUNLAR VE POLİTİKA
ALTERNATİFLERİ

 Turgut Reis Cad. No: 15/4, Mebusevleri, Çankaya, Ankara

 (312) 213 24 00 info@ozgurlikarastirmalari.com

 [ozgurlikarastirmalari](https://www.facebook.com/ozgurlikarastirmalari) [ozgurlikar](https://twitter.com/ozgurlikar)